

Том Філлінс

Людство

*Стисло про те,
як ми все про~~али*

ПЕРЕКЛАД З АНГЛІЙСЬКОЇ
НАТИ ГРИЦЕНКО

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

УДК 94 (100) + 82-7
Ф51

Переклад з англійської Нати Гриценко

Tom Phillips

Humans

A Brief History of How We F*cked It All Up

Усі права застережено. Жодну частину цієї публікації не можна відтворювати, зберігати в системі пошуку інформації чи передавати в будь-якій формі будь-яким способом — електронним, механічним, ксерокопіюванням або іншим способом — без попереднього письмового дозволу власника.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, whether electronic, mechanical, photocopying, recording or other kind, without the prior permission in writing of the owners.

Філіпс, Т.

Ф51 Людство. Стисло про те, як ми все про**али/Том Філіпс ; пер. з англ. Н. Гриценко. — К. : Вид. група КМ-БУКС, 2019. — 288 с.

ISBN 978-966-948-209-9

Сучасні люди сновигають планетою вже протягом сімдесяти тисяч років, і ми пройшли довгий шлях. Мистецтво, наука, культура, ремесла — це все дуже добре; а ще ми видерлися на самий вершечок харчового ланцюжка. Та якщо зовсім відверто, ця еволюційна подорож далеко не завжди була безхмарною. Іноді — тільки іноді — ми примудрялися катастрофічно, неймовірно, масштабно і стильно про**ати геть усе.

Гумористична книга британського журналіста Тома Філіпса проведе вас століттями людських дурощів, що визначили і змінили (як можна здогадатися, на гірше) хід нашої історії.

УДК 94 (100) + 82-7

© Tom Phillips, 2018

© Н. Гриценко, переклад, 2019

ISBN 978-966-948-209-9

© ТОВ «Видавнича група КМ-БУКС», 2019

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

Увага!

*Хоч ми й схвалюємо допитливість
та цікавість до історії людства
в аудиторії будь-якого віку, ця книга
не вельми підходить дітям та/або читачам,
які не готові до експресивної лексики.*

*Припускаємо, що ви це усвідомлювали,
коли брали до рук книгу з такою назвою —
але все одно про всяк випадок
попереджаємо, аби ви не уподібнювались
її героям і не робили речей,
про які потім шкодуватимете.*

Приємного читання!

Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

~

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](#)

ЗМІСТ

пролог. На світанку пройобів	9
1. Чому ваш мозок — ідіот	19
2. Гарненьке у вас тут довкілля.	41
3. Життя, гм, знаходить шлях	63
4. Прямуї за керманичем	83
5. Народовладдя.	113
6. Війна. Ха! Нащо вона треба?	131
7. Супермегакльова колоніальна вечірка	157
8. Посібник із дипломатії для «чайників» та/чи нинішнього президента	199
9. Вспрадоці технології	223
10. Стисла історія людської непрозорливості	259
епілог. Пройобуючи майбутнє	273
ВИКОРИСТАНІ ЗОБРАЖЕННЯ	282
ПОДЯКИ	283
ДЛЯ ДОДАТКОВОГО ЧИТАННЯ	285
ПРО АВТОРА	287

~

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](#)

*Зважаючи на тему цієї книги,
я не міг присвятити її родині —
мене б неправильно зрозуміли.*

*Тож натомість присвячую її всім,
хто хоч раз капітально облажалися.
Ви не самі.*

Автор

[>>>](http://kniga.biz.ua)

~

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](#)

~ ПРОЛОГ ~

На світанку пройобів

давним-давно, коли сонце сходило над величними річковими долинами та рівнинами Ефіопії, на дереві спочивала юна мавпа.

Ми не знаємо, що вона того дня робила чи про що думала. Можливо, метикувала відшукати щось попоїсти, чи добрати собі самця, чи, може, перевірити сусіднє дерево — раптом воно виявиться кращим. Вона точно не знала, що через події того дня стане найславетнішою представницею свого виду — навіть якби ви їй про це якимось чином повідомили, вона однаково не розуміла, що таке слава. Вона також і гадки не мала, що перебуває в Ефіопії, бо ж діялося це за мільйони років до того, як у когось з'явилась блискуча ідея нанести на мапу лінії і дати фігурам, що утворилися, назви, за які можна було б повоювати.

Вона та її рідня дещо відрізнялися від інших мавп, що жили в той самий час: було щось незвичне в їхніх стегнах і ногах, і це давало їм змогу рухатися по-новому. Ці мавпи починали спускатися з дерев

~ 9 ~

Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>

і ходити саваннами у вертикальному положенні: саме ця початкова зміна з часом породила вас, мене та всіх інших осіб на планеті. Хоч мавпа цього і не знала, але вона стояла біля витоків однієї з найвизначніших історій у світі. То був світанок величної людської подорожі.

А потім вона гуцнулася з дерева і померла.

Приблизно через 3,2 мільйона років її скам'янілі кістки викопав інша група мавп — деякі з них уже обзавелися докторськими ступенями. Оскільки на дворі були 1960-ті і вони тоді слухали відому пісню надзвичайно популярних ліверпульців*, то вирішили мавпу назвати Люсі. Вона була абсолютно новим видом, — який ми тепер називаємо *Australopithecus afarensis*, Афарський австралопітек, — і її визнали «проміжною ланкою» між людьми та мавпами. Знахідка Люсі захопила світ: її ім'я знали в кожному домі, її скелет узяли в багаторічний тур Сполученими Штатами, а зараз вона є окрасою експозиції Національного Музею в Аддис-Абебі.

Втім, ми знаємо про неї з одної-єдиної причини — вона цілковито облажалася. Що, як видається нині, заклало наочну основу того, як усе відбуватиметься з тієї миті й надалі.

~ ~ ~

Ця книжка — про людей і нашу дивовижну здатність усе проїбати. Про те, чому на противагу кожному досягненню, що викликає гордість за людство (мис-

* Мова, звісно, про *Lucy in the Sky with Diamonds* гурту *The Beatles*, якщо раптом хтось не здогадався. Тут і далі — прим. ред.

тецтво, наука, паби), завжди знайдеться щось таке, що змушує збентежено й розпачливо похитати головою (війна, забруднення, паби в аеропортах).

Цілком імовірно, що незалежно від ваших особистих поглядів чи політичних переконань, якоїсь миті нещодавно ви поглянули на стан речей у світі й мовили до себе: бляха-муха, що ж ми накоїли?

Ця книжка пропонує примарну дрібку розради: не турбуйтеся, ми були такими завжди. І гей, ми досі живі!

(Щоправда, за кілька тижнів від миті, коли я це пишу, ми саме очікуємо на ядерний саміт між Дональдом Трампом та Кім Чен Ином, що може фактично відбутися або ж ні, і може минути добре або ж ні. На жаль, дедлайн для написання цього тексту настане раніше, ніж ми дізнаємося, чи помремо всі. Я працюватиму, припускаючи, що якщо ви справді читаете цю книгу, то ми дотягнули принаймні до кінця липня 2018-го).

Існує безліч книг про найбільші досягнення людства: про видатних лідерів, геніальних винахідників, незламний людський дух. Є також безліч книжок про наші помилки—як особисті косяки, так і суспільні проколи. Але не так багато книг написано про те, чому ми примудряємося знову і знову капітально й катастрофічно лажати.

За одним із тих посміхів долі, які всесвіт справді полюбляє, ми часто обсираємося у вселенських масштабах із тих самих причин, що вивищують нас та вирізняють з-поміж споріднених із нами тварин. Люди помічають закономірності у світі, ми можемо

повідомити про них іншим, і ми здатні уявляти варіанти майбутнього, яких поки що не існує: яким чином, якщо ми просто змінимо це, потім трапиться оце, і тоді світ стане трішечки кращим.

Єдина проблема в тому, що... ну, нам це не вдається збіса добре. Будь-яке чесне оцінювання попередніх результатів людства на цих фронтах схоже на особливо жорстокий щорічний відгук від начальника, який вас ненавидить. Ми уявляємо закономірності там, де їх не існує. Наших навичок спілкування, гм, іноді бракує. І у нас вкрай жалюгідний досвід нездатності зрозуміти, що зміна цього також призведе до *оцього*, і навіть *гіршого отого*, і ой *Боженьки що ж це коїть-ся як це зупинити*.

Яких би висот людство не сягнуло, з якими би труднощами не впоралося, лихо завжди чаїться за рогом. Взяти хоча б приклад з історії: однієї миті ви — Сігурд Могутній (яrl Оркнейських островів у дев'ятому столітті), переможно повертаєтесь із битви з підвішеною до сідла головою свого ворога, Маел Бріґте Сторчозуба.

Наступної миті ви... ну, ви — Сігурд Могутній, вже через пару днів помираєте від інфекції, занесеної випнутим зубом відрубаної голови Маел Бріґте Сторчозуба, що обідрав вам ногу, доки ви переможно повертались додому.

Саме так: Сігурд Могутній посідає сумнівне місце у військовій історії як людина, вбита ворогом, якому вона відрубала голову кількома годинами раніше. Це дає нам важливий урок щодо а) зарозумілості і б) важливості вибору ворогів із якісно доглянутими зубами. Саме зарозумілості та спричиненим нею прова-

лам присвячена основна увага цієї книги. А от прихильники стоматологічних стандартів можуть бути глибоко розчаровані.

(Варто також згадати, що Сігурд Могутній та Маел Бріґте Сторчозуб воювали лише тому, що Сігурд викликав Маел Бріґте на битву «сорока воїнів із кожного боку». Маел Бріґте на це погодився, після чого Сігурд з'явився із вісімдесятьма вояками. Тож, мабуть, історія Сігурда також вчить нас, наскільки важливо не бути повним мудилом, що, як не дивно, також неодноразово обговорюватиметься в цій книзі).

Сігурд — лише один із багатьох нещасливців, яких історія пам'ятає більше за програші, ніж за перемоги. У наступних десяти розділах ми відвідаємо екскурсію всім обширом людської історії та переліком її косяків. Невелике попередження: якщо ви не великий прихильник зловтіхи, зараз саме час припинити читання.

Історія людського прогресу починається з появою нашої здатності до мислення і творення. Саме це відрізняє людей від інших тварин — але також регулярно змушує нас ганьбитися.

У першому розділі книги **Чому ваш мозок — ідіот** ми розглянемо, наскільки інакше мислили наші пращури — і тоді побачимо, як під час наших спроб збагнути цей світ наші уми нас обманювали, підводили і підштовхували до всіх цих жажливих рішень.

Потім у другому розділі **Гарненьке у вас тут до-вкілля** ми проведемо людство до часів зародження землеробства, коли ми почали формувати світ довкола. А також дізнаємося, як ми постійно спаскуджуємо місця свого проживання, виявляючи завидну нездат-

ність спочатку добряче обміркувати відповідь на питання: слухайте, що найгірше може трапитися, якщо перенаправити течію цієї річки?

Після цього ми розглянемо наші систематично рукожопі спроби контролювати природу у розділі **Життя, гм, знаходить шлях** — де побачимо, поміж іншим, як Керманич Мао та ексцентричний прихильник Шекспіра примудрилися спричинити діаметрально протилежні катастрофи, цілковито недооцінивши птахів.

Із розвитком та ускладненням найперших людських спільнот ставало зрозумілим, що нам знадобиться хтось відповідальний за ухвалення рішень. У четвертому розділі **Прямуй за керманичем** ми поглянемо на підбірку абсолютно найгірших людей, що коли-небудь посідали це місце — серед тих, кого не обирали. А у п'ятому розділі **Народовладдя** подивимось, чи не поліпшились справи з демократією.

Як би нам не вдавалося змінювати світ навколо, істинна здатність людства виглядати абсолютно по-ідіотськи реалізувалася повністю лише коли ми почали подорожувати світом і різні цивілізації перетнулись. Саме тоді ми справді дали собі волю і стали робити все докорінно й катастрофічно хріново.

У шостому розділі **Війна. Ха! Нащо вона треба?** ми побачимо, що людство віддавна встрягає у беззмістовні сутички, і дослідимо деякі з найпришелепкуватіших випадків, що в результаті цього трапилися — включно з армією, що примудрилася програти бій, на який її супротивник навіть не з'явився, і тим, як згівняти ідеально скоординований план атаки, забувши про існування часових поясів.

Ми вирушимо в невідоме разом із героїчними постаннями епохи Великих географічних відкриттів у сьомому розділі **Супермегакльова колоніальна вечірка**, де дізнаємося (обережно, спойлер!), що колоніалізм — жахлива штука.

Розділ вісім **Посібник із дипломатії для «чайників» та/чи нинішнього президента** дасть нам важливі уроки щодо налагодження контактів із іншими культурами і включатиме історію про те, як шах Імперії Хорезмшахів ухвалив найгірше політичне рішення в історії. (Там буде про підпалювання борід).

У попередні кілька століть наукові та технічні винаходи ознаменували епоху безпрецедентних інновацій, швидких змін та захопливих нових можливостей для людських невдач. Це тема дев'ятого розділу **Всрадоші технології**, де ми побачимо, що наука не завжди все робить правильно — включно з таємничою радіацією, яку могли спостерігати лише французи, і людиною, що припустилася навіть не однієї, а цілих двох найкатастрофічніших помилок двадцятого століття.

Зміни тепер відбуваються настільки швидко, що сучасний світ може бути бентежним місцем. У десятому розділі **Стисла історія людської непрозорливості** ми озирнемося на те, наскільки часто нам не вдавалося передбачити жахливі події, що на нас насувалися.

І нарешті у **Пройобуючи майбутнє** ми зробимо припущення щодо форми, якої набуватимуть наступні кілька століть людської дурості, і виснуємо, що на нас, імовірно, чекає полон у космічній в'язниці, яку ми спорудили самі для себе з власного сміття.

~ ~ ~

Ця книга — про історію і про помилкові уявлення. А отже, варто зазначити, що наші уявлення про історію здебільшого оманливі.

Проблема в тому, що історія — штука слизька: ніхто не переймався детальним нотуванням більшої частини тієї фігні, що коїлася довкола. А багато з тих, хто ту фігню записували, могли помилятися чи брехати, бути несповна розуму або переконаними расистами (а часто і все це разом). Ми знаємо про Сігурда Могутнього, бо розповідь про нього трапляється у двох свідченнях, «Сазі про оркнейців» та «Колі земному». Але звідки нам знати, чи вони точні? Чи можемо ми бути цілковито впевненими, що це не просто якийсь надзвичайно смішний і зрозумілий лише своїм давньоскандинавський жарт, якого ми не доганяємо?

Не можемо. Аж ніяк — і це попри дивовижну роботу, пророблену істориками, археологами та спеціалістами у дюжині інших галузей. Кількість речей, які ми знаємо напевно, відносно крихітна порівняно з кількістю тих, про які ми знаємо, що ми їх не знаємо. Кількість речей, про які ми навіть не знаємо, що ми їх не знаємо, вірогідно, досі лишається набагато більшою, та, на жаль, ми не можемо цього знати точно.

До чого це я: вірогідність того, що в цій книзі про пройоби не трапиться жодних пройобів, щиро кажучи, мінімальна. Я намагатимуся чітко вказати на невідзначеності: у чому ми досить впевнені, а де найкраще, що ми можемо — це робити припущення. Я старався уникати будь-яких надто гарних, щоб бути правдою, оповідок, сумнівних вигадок і повчальних історичних

~ 16 ~

анекдотів, що немовби розростаються з кожним переказом. Сподіваюся, в цьому я не помиляюся.

Це повертає нас до Люсі, яка впала зі свого дерева 3,2 мільйона років тому. Звідки ми знаємо, що вона з нього впала? Що ж, 2016 року група дослідників із США та Ефіопії опублікувала статтю у *Nature*, головному науковому журналі світу. Вони зробили комп'ютерну томографію скам'янілих кісток Люсі і створили комп'ютерну 3D-модель, щоб відтворити скелет. Вони дізналися, що тріщини в її кістках — такі ж, як трапляються на живих кістках, і що ці тріщини так і не зрослися. З цього можна зробити висновок, що вона була жива, коли кістки зламалися, але невдовзі померла. Дослідники проконсультувалися з численними хірургами-ортопедами, і всі вони сказали одне й те ж: це такий самий зразок поламаних кісток, як і в пацієнта, що впав із висоти. Характер тріщин кісток руки вказує, що Люсі її випростала, щоб стримати падіння. Завдяки геологічним дослідженням вчені знали, що вона жила в рівнинному лісовому масиві біля струмка: жодних круч чи скель, із яких вона могла би впасти. Висновок? Люсі впала з дерева.

Це визначна робота, і багато фахівців цієї галузі її підтримали. Єдина проблема в тому, що кількох інших спеціалістів, — включно з Дональдом Джоансоном, який і відкопав Люсі, — це не переконало. Вони фактично сказали: «Не, братан, її кістки поламані, бо саме це і трапляється з кістками, які лежать під землею 3,2 мільйона років». (Я трохи перефразовую).

Тож... чи впала Люсі з дерева? Можливо. Найімовіріше, так. Це багато в чому і є темою книги: у нас

є це неймовірне досягнення, наукова дедукція, і вона все ще може виявитися помилковою. Ви можете бути світовим лідером у своїй царині, працювати над найкращою роботою у своїй кар'єрі, над революційним дослідженням, опублікованим у найпрестижнішому журналі світу, що поєднує приголомшливі здобутки палеонтології та фізики, комп'ютерних технологій та медицини, криміналістики та геології, аби відкрити безпрецедентне вікно на мільйони років назад, і досі ризикуєте натрапити на когось, хто такий: «Ха-ха-ха, ніфіга».

Якраз тоді, коли ви думаєте, що з усім розібралися, вас і жахне привид пройобів, що вічно майорить поряд.

Пам'ятайте про Сігурда Могутнього.